

ทัศนะจากการเดินทางไปต่างแดนในกวีนิพนธ์ของโชคชัย บัณฑิต

Perspectives from Overseas Journeys in the Poetry of Chokchai Bandit

ปาริชาติ คลีฉายยา^{1*} สมิง จารย์คุณ² และปิยะภรณ์ นาคอาทิตย์ ไชยสุข³

^{1,2,3}สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาศึกษาทั่วไป คณะศิลปศาสตร์

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ ประเทศไทย

*ผู้รับผิดชอบบทความ

Parichat Kleechaiya^{1*}, Saming Chankoon² and Piyaporn Nakarthit Chaisuk³

^{1,2,3}Program in Thai, General Education Department, Faculty of Liberal Arts,

Rajamangala University of Technology Krungthep, Thailand

*Corresponding author: parichat.kl@mail.rmutk.ac.th

Received: May 22, 2025 / Revised: July 20, 2025 / Accepted: August 6, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเชิงเอกสารนี้มุ่งศึกษาลักษณะความเป็นนิราศในกวีนิพนธ์ที่บันทึกการเดินทางไปต่างแดนของโชคชัย บัณฑิต ทัศนะต่อสังคมและลักษณะการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ โดยศึกษาจากหนังสือรวมบทกวีนิพนธ์ 3 เรื่อง ได้แก่ ของฝากจากแดนไกล หลากถ้อยในรอยทางและได้เมฆต่างเมือง ผลการศึกษาพบว่า กวีใช้ลักษณะบันทึกการเดินทาง สถานที่ เหตุการณ์ หรือสิ่งที่กวีพบในขณะเดียวกันพบลักษณะการพรรณนาอารมณ์แสดงการพลัดพรากที่ไม่ใช่เพียงการพรากจากนางตามขนบเดิม แต่เป็นการพรากจากผู้คนหรือสังคม กวียังแสดงทัศนะเกี่ยวกับประเด็นปัญหาของวิถีชีวิตชุมชนต่างแดน อิทธิพลของทุนนิยม ปัญหาของสงครามที่เคยเกิดขึ้นในอดีตและชี้ให้เห็นหนทางแห่งสันติภาพ นอกจากนี้ยังนำเสนอความงามผ่านอารยธรรมเก่าแก่ได้ ในแง่วรรณศิลป์กวียังคงแสดงพลังผ่านถ้อยคำจินตภาพ พร้อมตั้งคำถามขัดเกลาปัญญา ให้ผู้อ่านรู้เรื่อง รับรส และดื่มด่ำไปกับศิลปะทางถ้อยภาษาของกวีอันเป็นเครื่องยืนยันถึงคุณค่าและความงามในงานกวีนิพนธ์ไทย

คำสำคัญ: ทัศนะจากการเดินทางต่างแดน; นิราศ; กวีนิพนธ์ของโชคชัย บัณฑิต

Abstract

This documentary study explores the characteristics of *Niras* in Chokchai Bandit's poetry that records his journeys abroad, together with his perspectives on society and literary creativity. The analysis is based on three poetry collections: *Kong Fak Chak Daen Klai* (Souvenirs from Afar), *Lak Thoi Nai Roi Thang* (Diverse Words Along the Way), and *Tai Mek Tang Mueang* (Beneath Foreign Skies). The findings reveal that the poet employs a travelogue style, narrating places, events, and encounters along his journeys. At the same time, the poems convey emotional depictions of separation that move beyond the traditional *Niras* theme of parting from a beloved woman, extending instead to a sense of estrangement from communities and society. The poet also presents reflections on issues such as ways of life in foreign lands, the influence of capitalism, the consequences of past wars, and pathways toward peace. Furthermore, he conveys beauty through the portrayal of ancient civilizations. From a literary perspective, Chokchai Bandit demonstrates powerful use of imagery and raises thought-provoking questions that stimulate intellectual reflection, allowing readers to comprehend, appreciate, and immerse themselves in the poetic artistry of language - thereby affirming both the cultural value and aesthetic significance of Thai poetry.

Keywords: Perspectives from Overseas Journeys; *Niras*; Chokchai Bandit's poetry

1. บทนำ

กวีนิพนธ์เป็นงานประพันธ์รูปแบบหนึ่งที่นำเสนอเนื้อหาผ่านบทร้อยกรองเพื่อสร้างสุนทรียะทางภาษาและสร้างความสะเทือนอารมณ์ให้แก่ผู้อ่าน ในปัจจุบันรูปแบบของกวีนิพนธ์สมัยใหม่มักมีขนาดสั้นกว่าวรรณกรรมโบราณและนิยมประพันธ์แบบไม่ตายตัว กวีสมัยใหม่ถกทอ เรียงร้อยถ้อยคำ ประดิษฐ์ฉันทลักษณ์ในรูปแบบของตนโดยมีรากฐานมาจากขนบทางวรรณกรรมในอดีตทำให้กวีนิพนธ์เป็นงานศิลปะทางภาษาที่มีความน่าสนใจและทรงคุณค่า

โชคชัย บัณฑิต เป็นนักกวียุคปัจจุบันที่ได้รับรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียน (ซีไรต์) ในปี 2544 จากเรื่อง “บ้านเก่า” โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับการวิพากษ์วิจารณ์สังคมเมืองและสังคมแบบบริโภคนิยมที่เข้ามาบุกรุกวิถีชีวิตดั้งเดิมผ่านชะตากรรมของมนุษย์ที่ต้องปรับตัวและเปลี่ยนแปลงไป จึงทำให้เห็นว่าโชคชัย บัณฑิต เป็นนักกวีที่มีสายตาเฉียบแหลมและถ่ายทอดทัศนะผ่านภาษาที่เฉียบคมจนทำให้ผลงานเรื่องนี้ถูกยกย่องว่าเป็นวรรณกรรมดีเด่นในสมัยรัชกาลที่ 9 ตามแนวคิดศาสตร์พระราชา จากสำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม ปัจจุบันโชคชัย บัณฑิตได้สร้างผลงานกวีนิพนธ์รวมเล่มอีกหลายเรื่องโดยเฉพาะเรื่องที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการเดินทางในต่างแดนซึ่งตัวกวีได้เดินทางไปยังสถานที่ต่าง ๆ จริง และถ่ายทอดผ่านตัวอักษรกลายเป็นบันทึกความทรงจำก่อนนำมาเผยแพร่ตีพิมพ์ซึ่งมีลักษณะคล้ายวรรณกรรมนิราศแต่เป็นนิราศสมัยใหม่ที่มีขนาดสั้น กวีนิพนธ์ที่แสดงให้เห็นถึงการเดินทางไปต่างแดนของโชคชัย บัณฑิตปรากฏอย่างเด่นชัด 3 เรื่อง ได้แก่ ของฝากจากแดนไกล หลากถ้อยในรอยทาง และได้เมฆต่างเมือง ดังนี้

เรื่อง ของฝากจากแดนไกล เป็นหนังสือรวมบทกวีนิพนธ์คัดสรรของกวีซีไรต์ปี 2544 ตีพิมพ์ครั้งแรกจากแพรวสำนักพิมพ์เดือนมีนาคม 2556 มีเนื้อหาแบ่งเป็น 2 ภาคคือ ภาคแรก : บ้านเรา เป็นเรื่องราวการนำเสนอทัศนะของกวีที่มีต่อกรุงเทพฯ และวิพากษ์วิจารณ์ปัญหาสังคมเมืองผ่านสายตาของตัวกวี ในขณะที่ภาคสอง : บ้านเขา มีเนื้อหาเกี่ยวกับทัศนะของกวีในการเดินทางไปประเทศจีน โดยที่ โชคชัย บัณฑิต (2556) ได้กล่าวไว้ในคำกรวาระว่า “บรรพบุรุษของมนุษย์ป็นเขาไต้ฟ้า ขึ้นไปเขียนภาพคนและสรรพสัตว์บนเพิงหินในแหล่งอารยธรรมที่กระจุกกระจายอยู่ทั่วโลก ข้าพเจ้ามีโอกาสไปเยือน “ฮาวซาน” หรือ “ผาลาย” แหล่งอารยธรรมสมัยโบราณที่อำเภอนิ่งหมิง เขตปกครองตนเองชนชาติจ้วง - กวางสีที่สาธารณรัฐประชาชนจีนเมื่อกลางเดือนพฤษภาคม 2553 ให้ฉงนสนเท่ห์เหมือนนักประวัติศาสตร์และนักโบราณคดีเพียงแต่ต่างมุมมองออกไป”

สิ่งที่กวีได้ประสบที่ผาแต้มเป็นสิ่งที่นักท่องเที่ยวยุคหนึ่งก็ประสบเช่นเดียวกันเพียงแต่สิ่งที่ต่างกันคือมุมมองและทัศนคติต่องานนั้น ๆ ภาพเขียนผนังถ้ำในมุมมองของนักโบราณคดีอาจมองว่าเป็นการบันทึกประวัติศาสตร์ ในขณะที่นักกวีกลับมองว่าภาพศิลปะเหล่านี้คือการติดต่อสื่อสารของกลุ่มคนที่ก่อกำเนิดความงามทางศิลปะและสุนทรียะ ดังนั้น ในการเดินทางไปตามแดนของกวีจึงแสดงให้เห็นมุมมองที่ใครหลายคนอาจมองผ่านหรือมองต่างมุม

เรื่อง หลากถ้อยในรอยทาง เป็นหนังสือรวมบทกวีนิพนธ์ ตีพิมพ์ครั้งแรกจากแพรวสำนักพิมพ์เดือนกุมภาพันธ์ 2559 เป็นกวีนิพนธ์ที่คัดสรรจากประสบการณ์ของกวีที่ได้เดินทางและพบเห็นสิ่งต่าง ๆ โดยในแต่ละเล่มจะแบ่งออกเป็นสี่กลุ่ม คือ ถ้อยคำ ผู้คน ถนน และภาพเขียน ซึ่งในแต่ละเล่มนี้อาจไม่ใช้การเดินทางไปตามแดนของตัวกวีโดยตรงแต่กลับมีบทกวีที่เลือกประพันธ์ขึ้นจากความทรงจำครั้งได้เดินทางหรือได้สัมผัสผู้คนในต่างถิ่นต่างแดนจนกลายเป็น “หลากหลายในรอยทาง” ที่กวีจะแบ่งปันประสบการณ์ผ่านตัวอักษรที่ร้อยเรียง

เรื่อง ใต้เมฆต่างเมือง เป็นหนังสือรวมบทกวีนิพนธ์ ตีพิมพ์ครั้งแรกจากสำนักพิมพ์นาครเดือนกุมภาพันธ์ 2562 เป็นการเดินทางไปแถบอุษาคเนย์และมองทัศนียภาพผ่านเมฆที่เลื่อนไหลและผ่านสายน้ำที่หลังรินเป็นธารเชื่อมโยงสถานที่ต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เลื่อนพรมแดนที่เคยขวางกั้นเพื่อมองเห็นวิถีทางในสายตาของเพื่อนมนุษย์ดังที่สำนักพิมพ์ (โชคชัย บัณฑิต, 2562) ได้กล่าวไว้ว่า “การนำเสนอ กวีนิพนธ์ “ใต้เมฆต่างเมือง” ก็เหมือนความพยายามที่จะแหวกกำแพงลม เพื่ออธิบายให้เห็นผู้คน สถานที่ เรื่องราวที่เกี่ยวข้องกันมาแต่เดิม โดยใช้สายตาผ่านประสบการณ์จากสายตาด้านล่าง ใช้ความสูงและความต่ำมาสอดประสานเข้าไปโดยมีเมฆ มีเมือง และเมฆสมัยใหม่ที่เรียกว่า “คลาวด์” เพื่อเดินทางไปมาหาสู่กันและกัน ไปเยี่ยมเยือนถิ่น ต่าง ๆ โดยไม่คำนึงถึงกำแพงที่สมมติขึ้นเป็นรัฐชาติ”

จะเห็นว่ากวีนิพนธ์ทั้ง 3 เรื่องเกี่ยวข้องกับประสบการณ์การเดินทางของกวี จึงทำให้กวีสามารถถ่ายทอดทัศนคติของตนมาได้ไปเยี่ยมเยือนในต่างดินแดนผ่านพลังทางวรรณศิลป์เพื่อให้ผู้อ่านได้เห็นความเป็นไปผ่านยุคสมัยที่ไร้พรมแดนของคำว่า “รัฐชาติ” มาถกกันอีกต่อไป หากมองในแง่ของลักษณะวรรณกรรมอาจเรียกได้ว่าเป็น “วรรณกรรมการเดินทาง” คือ งานที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการเดินทางซึ่งสามารถนำเสนอด้วยรูปแบบที่หลากหลาย มีการผสมผสานรูปแบบและองค์ประกอบของงานเขียนหลายประเภทเข้าด้วยกัน มีลักษณะร่วมทางเนื้อหา คือ เป็นเรื่องเล่าจากการเดินทางที่แท้จริง “ผู้เล่าเรื่องออกจากบ้านหรือค้นหาเป้าหมายที่เฉพาะเจาะจงบางอย่างหรืออื่น ๆ โดยทั่วไปมักเป็นแสวงหาบางสิ่งบางอย่าง เช่น การเดินทาง แสวงบุญ การผจญภัย การเปิดประสบการณ์ใหม่ ๆ การท่องเที่ยว การสำรวจและการตรวจเยี่ยมอาณานิคมซึ่งอาจมีการให้รายละเอียดเส้นทางแผนที่ผู้คนวัฒนธรรมประเพณี” (กิตติราช พงษ์เฉลิม, กิตติ ธาระชัย และ สโรภี อุ่นทะยา, 2562, หน้า 33) แต่ในขณะเดียวกันกวีก็ถ่ายทอดประสบการณ์ทางอารมณ์ผ่านพลังทางสุนทรียะนำผู้อ่านไปสู่ความสะเทือนใจต่อสิ่งที่กวีได้พบซึ่งมีลักษณะแบบวรรณกรรมนิราศที่กวีได้พรรณนาคร่ำครวญเชื่อมโยงเหตุการณ์ สถานที่ และพรรณนาอารมณ์ของตน ดังที่สุภาพร พัดทอง (2552, หน้า 56) อธิบายถึงลักษณะความเป็นนิราศไว้ 2 กลุ่ม โดยสรุปได้ดังนี้ กลุ่มแรกเป็นลักษณะของนิราศสมัยอยุธยาตอนต้นที่พรรณนาอารมณ์ถึงความพลัดพรากจากรัก ส่วนกลุ่มที่สองเป็นการขยายขอบเขตเพิ่มเติมจากกลุ่มแรกว่าเป็นเนื้อหาที่มุ่งบันทึกการเดินทางและเหตุการณ์รวมถึงการแสดงทัศนคติซึ่งอาจมีการพลัดพรากหรือไม่ก็ได้ นอกจากนี้สุภาพร พลายเล็ก (2556, หน้า 72) ยังนำเสนอลักษณะวรรณกรรมนิราศปัจจุบันไว้ว่าลักษณะสำคัญที่สืบทอดในขนบวรรณกรรมนิราศ คือ มีการเดินทางเคลื่อนที่ของบุคคลและเวลาซึ่งเป็นเหตุให้เกิดการพลัดพราก มีการกล่าวถึงอารมณ์ความรู้สึกและความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์สิ่งที่พบและการกล่าวถึงข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่หรือสิ่งแวดล้อมที่พบเห็น ทั้งนี้จะเห็นว่าในกวีนิพนธ์ของโชคชัย บัณฑิต มีลักษณะของการเดินทาง บันทึกเหตุการณ์ และการพรรณนาอารมณ์แสดงทัศนคติต่อสถานที่ เหตุการณ์ ผู้คนหรือสังคมที่พบเช่นเดียวกัน

ในการศึกษากวีนิพนธ์ที่ผ่านมาจึงมีงานวิจัยหลายชิ้นที่ชี้ให้เห็นว่าโชคชัย บัณฑิต พยายามแสดงทัศนคติในมุมมองกว้างซึ่งปัญหา ชี้อาเหตุและพยายามทำให้มนุษย์ในสังคมได้ตระหนักถึงปัญหาสังคมผ่านถ้อยคำแห่งวรรณศิลป์เพื่อกระตุ้นเตือนและชี้แนวทางการแก้ปัญหาสังคม เช่น ตรีนีล บัญจร (2544) ได้ศึกษาเรื่อง “บ้านเก่า ของโชคชัย บัณฑิต : สำนักกวีไทย

ในกระแสโลกาภิวัตน์” โดยมองผ่านความเป็นสหบท ทำให้เห็นว่าวินิพนธ์เรื่อง บ้านเก่า ให้ความสำคัญกับรูปแบบฉันทลักษณ์ผสมผสานกับคำที่มีลักษณะเด่นในการใช้คำเชิงอุปลักษณ์ เสียดสีผัดตู่ ทำนองกลบท และการใช้ศัพท์โบราณที่สื่อสารอย่างเรียบง่ายด้านเนื้อหาส่วนใหญ่มีกล่าวถึงวิถีชีวิตของผู้คนในยุคโลกาภิวัตน์ กวีพุ่งเป้าวิพากษ์วิจารณ์สังคมทุนนิยมโดยเฉพาะการบริโภคนิยม วัตถุนิยมเน้นที่สื่อสารเสนอเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงของโลกเข้าสู่เทคโนโลยีทำให้มนุษย์ตกเป็นทาสหรืออยู่ในคุกแห่งข้อมูลซึ่งผู้อ่านอาจตระหนักอยู่แล้วแต่กวีหยิบยกเหตุการณ์มาร้อยเรียงผ่านวรรณศิลป์และสอดแทรกทัศนะมุมมองเฉพาะตน เช่นเดียวกับงานของ ปัญธิกา วรณชาติ, ดวงมน จิตรจำนงค์ และมนตรี มีเนียม (2551) ศึกษาเรื่อง “คุณค่าของบทประพันธ์ในรวมบทกวีวินิพนธ์บ้านเก่า ของโชคชัย บัณฑิต” บทความนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของรูปแบบกับเนื้อหา ในรวมบทกวีวินิพนธ์บ้านเก่า ของโชคชัย บัณฑิต เพื่อแสดงให้เห็นว่าวินิพนธ์เรื่องนี้มีคุณค่าเชิงสุนทรียะและเชิงปัญญาทำให้เห็นว่ามีความสำคัญในความรับผิดชอบต่อสังคมที่จะกระตุ้นเตือนการพิจารณาและวิพากษ์วิจารณ์พฤติกรรมสังคมผ่านเนื้อหาของบทกวีที่นำเสนอการวิพากษ์พฤติกรรมสังคม การเชิดชูคุณค่าที่พึงมี และให้ข้อคิดทางปรัชญา ชี้ให้เห็นและกระตุ้นเตือนให้ครุ่นคิดถึงการรักษาและกอบกู้คุณค่าทางจิตวิญญาณให้คงอยู่ในกระแสบริโภคนิยม

ดังนั้น กวีนิพนธ์ของโชคชัย บัณฑิต ทั้งสามเรื่องนี้จึงมีความโดดเด่นและน่าสนใจที่จะนำมาศึกษาในด้านของลักษณะความเป็นนิราศในกวีนิพนธ์ที่บันทึกการเดินทางไปต่างแดนของโชคชัย บัณฑิต และ ศึกษาทัศนะที่มีต่อสังคมและลักษณะการสร้างวรรณศิลป์ โดยมีสมมติฐานว่ากวีนิพนธ์ของโชคชัย บัณฑิต มีลักษณะของนิราศที่บันทึกการเดินทาง เหตุการณ์ และพรรณนาอารมณ์ ตลอดจนแฝงทัศนะของตัวกวีต่อสังคมในต่างประเทศและนำเสนออย่างงดงามด้วยวรรณศิลป์ที่ทำให้กวีนิพนธ์ของโชคชัย บัณฑิต ถือเป็นกวีนิพนธ์ทรงคุณค่าอีกประการหนึ่ง

2. ทบทวนวรรณกรรม

การศึกษาเรื่อง “ทัศนะจากการเดินทางไปต่างแดนในกวีนิพนธ์ของโชคชัย บัณฑิต” มีกรอบแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา กวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่ โดยมีเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

การศึกษากวีนิพนธ์ไทยที่ผ่านมา มีงานวิจัยหลายเรื่องชี้ให้เห็นว่ากวีสมัยใหม่พยายามใช้วิธีการประพันธ์ที่สืบทอดตามขนบแนวคิดของกวีไทยสมัยก่อนแต่ในขณะเดียวกันก็พยายามสร้างสรรค์ความแปลกใหม่และแสดงทัศนะมุมมองที่สอดแทรกปัญหาของมนุษย์และสังคม ชี้สาเหตุและพยายามทำให้มนุษย์ได้ตระหนักถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน เช่น วิทยานิพนธ์ของ ญัฐกาญจน์ นาคนวล (2547) ศึกษาเรื่อง “นิราศสมัยใหม่ในกวีนิพนธ์ของอังคาร กัลยาณพงศ์และไพโรจน์ ขาวงาม” มุ่งศึกษานิราศสมัยใหม่ในกวีนิพนธ์ของอังคาร กัลยาณพงศ์และไพโรจน์ ขาวงาม ที่มีลักษณะเด่นในการสืบทอดขนบโบราณแต่มีวิธีการสร้างสรรค์นวลักษณ์ทางความคิดและเนื้อหาอย่างเด่นชัด นอกจากนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงนวลักษณ์ของนิราศสมัยใหม่ซึ่งขยายขอบเขตเนื้อหาจากการคร่ำครวญถึงนางแล้วยังกล่าวถึงนวลักษณ์ในการขยายขอบเขตความคิดไปสู่การพรรณนาความงามและคุณค่าของธรรมชาติที่มีต่อตัวกวีและต่อเพื่อนมนุษย์และวิถีชีวิตอันดีงามที่เกิดจากความก้าวหน้าทางวิทยาการเปลี่ยนระบบคิดของมนุษย์ให้นิยมในวัตถุ มีกิเลส และมีอัตตา รวมถึงชี้ให้เห็นเพื่อนมนุษย์ตระหนักในคุณค่ากวีนิพนธ์ที่ช่วยจัดความมีตัวตนของจิตใจ เช่นเดียวกับวิทยานิพนธ์ของ นพวรรณ งามรุ่งโรจน์ (2559) ศึกษาเรื่อง “บทคร่ำครวญในกวีนิพนธ์สมัยใหม่: การสืบทอดกับแนวคิดของกวี” โดยมุ่งศึกษาลักษณะและความสำคัญของบทคร่ำครวญ และศึกษาวิธีการสืบทอดทางวรรณศิลป์ในการสร้างบทคร่ำครวญ ตลอดจนศึกษาแนวคิดของกวีไทยสมัยใหม่ที่ปรากฏในบทคร่ำครวญในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่โดยขอบเขตของการศึกษาจาก อังคาร กัลยาณพงศ์ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ สุจิตต์ วงษ์เทศ คมทวน คันธนู แร่คำ ประโดยคำ และไพโรจน์ ขาวงาม ทำให้เห็นว่าบทพรรณนาคร่ำครวญในกวีนิพนธ์ยังคงขนบของการเดินทางพลัดพรากจากถิ่นที่อยู่ โดยกวีมีการรำลึกถึงอดีตอันแสนสุขและแสดงความทุกข์ต่อชีวิตและสังคม โดยมีลักษณะการสืบทอดที่เด่นชัด คือ การดัดแปลง การพาดพิง และการล้อเลียน เพื่อนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรม ธรรมชาติ การเมืองการปกครอง และเชื่อมโยงกับพุทธธรรม

ในเชิงของทัศนคติหรือมุมมองของกวีที่ส่งผ่านกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่ พบว่า งานวิจัยหลายชิ้นแสดงให้เห็นถึงทัศนะอันละเอียดอ่อนของกวีทั้งทางโลกและทางธรรม เช่น บทความเรื่อง “มนทัศน์เรื่องนิพพานในกวีนิพนธ์ของอังคาร กัลยาณพงศ์” ของ กอบกาญจน์ ภิธัญญมารค (2555) มุ่งศึกษามโนทัศน์เพื่อให้เข้าใจความหมายและคุณค่า พบว่า แนวคิดเรื่องนิพพานในงานวรรณศิลป์ไทยสมัยก่อน ทั้งวรรณกรรมศาสนาและคำสอน วรรณคดี นิยาย หรือแม้แต่เพลงกล่อมเด็กของชาวบ้านสามารถแสดงภูมิธรรมชั้นโลกุตระอย่างโดดเด่น แสดงปัญหาของมนุษย์ควบคู่กับศักยภาพในการเผชิญความทุกข์และความผกผันของชีวิตตลอดจนชี้แนวทางพ้นทุกข์ด้วยการต่อสู้เอาชนะกิเลสตัณหา เข้าถึงไตรลักษณ์ กระทั่งตัดความยึดติดในสิ่งทั้งปวงได้ มโนทัศน์สำคัญคือการสร้างบทประพันธ์จะให้อ่านสั่นสะเทือนยิ่งใหญ่อคือการบรรลุนิพพาน ซึ่งผลงานย่อมต้องแฝงทัศนะต่อความดีความชั่วของมนุษย์ให้เรียนรู้ผ่านความสุขความทุกข์ และอังคาร กัลยาณพงศ์สร้างสรรค์ผลงานด้วย “ทุนชีวิต” บทรากฐานพุทธปรัชญาอย่างโดดเด่น นอกจากนี้กวีนิพนธ์ไทยยังแสดงปัญหาสังคมในมุมกว้าง เช่น ประกิจ จันตะเคียน และโกวิท ภัยสิทธิ์ (2560) เขียนบทความเรื่อง “นครคนนอก: ชะตากรรมผู้อพยพในโลกยุคใหม่” ผู้เขียนเปรียบให้เห็นถึงสถานะของชนชั้นล่างว่าอยู่ในฐานะผู้ถูกกระทำ ชีวิตที่ไร้หลักประกัน ขาดความมั่นคงในชีวิตในสังคมเมือง กิจกรรมประจำวันที่วนเวียนอยู่กับการทำงานหนักแต่กลับเสียเปรียบเพราะรายได้ต่ำ มีชีวิตเป็นเพียงฟันเฟืองของเครื่องจักรจนถูกมองข้าม แต่อีกทางหนึ่งกลับมีบทบาทขับเคลื่อนสังคมเมืองให้เติบโต กวีเสียดสีวิถีชีวิตอันวุ่นวายในสังคมขณะเดียวกันก็ชี้ให้ผู้อ่านตระหนักถึงปัญหาสากล เช่น ภัยพิบัติ สงคราม และสิทธิมนุษยชน เป็นต้น

อย่างไรก็ตามการศึกษาวิจัยที่ผ่านมาเป็นการศึกษาที่แสดงให้เห็นถึงนวลักษณ์ของกวีนิพนธ์ที่เกิดขึ้นเพื่อสื่อว่ากวีมีความคิดในการสร้างสรรค์งานอย่างไรและมองแนวคิดที่กวีสื่อออกมาในรูปแบบของปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม แต่ยังมีการศึกษาทัศนะการเดินทางไปต่างแดนค่อนข้างน้อย ด้วยเหตุที่งานกวีนิพนธ์ที่ศึกษาส่วนใหญ่มักมองในมุมมองของสังคมวัฒนธรรมและบริบทภายในประเทศ ปัญหาที่เกิดขึ้นแสดงให้เห็นถึงปัญหาทั้งทางปัจเจกบุคคลและสังคมตามสิ่งที่กวีได้นำเสนอ ดังนั้นผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษากวีนิพนธ์ของโชคชัย บัณฑิต ที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางไปต่างประเทศของตัวกวีจากกวีนิพนธ์ 3 เรื่อง คือ ของฝากจากแดนไกล หลากถ้อยในรอยทาง และได้เมฆต่างเมือง เพื่อศึกษาลักษณะของการบันทึกการเดินทางที่มีต่อสถานที่ที่กวีได้ไปเยี่ยมเยือน การมองสังคมต่างแดนผ่านทัศนะของกวี รวมถึงกลวิธีการถ่ายทอดเรื่องราวออกมาผ่านพลังทางวรรณศิลป์ อย่างไรก็ตามการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ทำให้เห็นถึงความสำคัญของตัวบทกวีนิพนธ์ที่ยังคงแสดงแนวคิดต่อมนุษย์และสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อมซึ่งเป็นพันธกิจหนึ่งของกวีที่ต้องชี้แนะให้มนุษย์ได้เห็นปัญหาและความเป็นไปในสังคมปัจจุบัน

3. วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้รวบรวมข้อมูลจากการวิจัยเชิงเอกสาร (documentary research) ใช้ตัวบทจากกวีนิพนธ์ไทยเพื่อนำมาศึกษาวิเคราะห์ทัศนะจากการเดินทางไปต่างแดนในกวีนิพนธ์ของโชคชัย บัณฑิต โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพตามกระบวนการอ่านแบบละเอียด (close reading) มุ่งเน้นให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ตีความตัวบทประพันธ์และประเมินคุณค่าตามระเบียบวิธีทางวรรณคดีวิจารณ์ โดยศึกษาจากกวีนิพนธ์ของโชคชัย บัณฑิต ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการเดินทางไปต่างประเทศและบันทึกความทรงจำจากต่างประเทศโดยเลือกจากกวีนิพนธ์ 3 เล่ม ดังนี้

1. ของฝากจากแดนไกล รวมบทกวีนิพนธ์คัดสรรของกวีซีไรต์ปี พ.ศ. 2544 ฉบับตีพิมพ์ มีนาคม 2556
2. หลากถ้อยในรอยทาง ฉบับตีพิมพ์ครั้งแรก กุมภาพันธ์ 2559
3. ได้เมฆต่างเมือง ฉบับตีพิมพ์ครั้งแรก เมษายน 2562

4. ผลการวิจัย

4.1. ลักษณะของความเป็นนิราศในกวีนิพนธ์ของโชคชัย บัณฑิต

วรรณกรรมนิราศเป็นวรรณกรรมร้อยกรองของไทยประเภทหนึ่งที่มีลักษณะเป็นกระแสสำนึกของตัวกวี โดยส่วนใหญ่มักเกิดขึ้นเมื่อกวีต้องเดินทางไกลจึงแต่งพรรณนาอารมณ์ความรู้สึกบันทึกถ่ายทอดสิ่งที่ได้พบเห็นผสมผสานกับจินตนาการ

ของตนรำพันแสดงความเศร้าอาลัยต่อนางผู้เป็นที่รักยามพลัดพรากจากไกลโดยเชื่อมโยงกับธรรมชาติ ในกวีนิพนธ์ปัจจุบัน เมื่อกวีได้เดินทางจึงมักบันทึกสถานที่ เหตุการณ์ หรือสิ่งที่กวีได้พบเช่นเดียวกัน เพียงแต่พบว่าลักษณะการพรรณนาคร่ำครวญถึงนางอันเป็นที่รักอาจจะเป็นเพียงส่วนประกอบ ไม่ได้เข้มข้นเหมือนในวรรณกรรมสมัยก่อนที่เป็นส่วนหลัก เนื่องจากกวีมุ่งเน้นไปในเชิงของการวิพากษ์วิจารณ์สังคมหรือแสดงอารมณ์ความรู้สึกต่อวิถีชีวิตเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้น ในงานของโชคชัย บัณฑิต ที่เดินทางไปต่างประเทศจึงพบลักษณะของการบันทึกสถานที่ บันทึกเหตุการณ์ หรือการพรรณนาอารมณ์เช่นกัน ดังนี้

4.1.1 บันทึกการเดินทางไปต่างแดน

การพรรณนาสถานที่ของกวีเป็นส่วนหนึ่งของบันทึกการเดินทางให้เห็นว่ากวีได้เดินทางไปถึงที่ใด โดยส่วนมากกวีมักเริ่มจากสถานที่เริ่มต้น และพรรณนาถึงสถานที่ต่าง ๆ ที่เดินทางผ่านไป ซึ่งบท เสียงเพรียกแห่งบรรพชน : จากเชียงรุ่งถึงเชียงราย ใน ของฝากจากแดนไกล ทำให้เห็นลักษณะบันทึกการเดินทางเริ่มต้นจากท่าขี้เหล็กซึ่งเป็นชายแดนไทยที่แม่สาย เพื่อข้ามฝั่งไปยังเมืองลาประเทศพม่า ดังนี้

เล่นรถเลียบโค้งข้ามขุนเขา	เหมือนเอาเดิมพันชีพตั้งต้น
แดดเดือนเมษาเบื้องฟ้าบน	ร้อนหนาวโรยหล่นอยู่บนฟ้า
จากท่าขี้เหล็กสู่เชียงรุ่ง	เลาะผ่านเชียงตุงยามมุ่งหน้า
คดโค้งวงเขาเข้าเมืองลา	ปลายแดนพม่าติดท่าล้อ
ท่าล้อล้อเกวียนแฉะเวียนท่า	เขตด่านพักม้าหยุดลาล่อ
บัดนี้มีด่านเพื่อผ่านรอ	เชื่อมจินตติดต่อท่าล้อรถ
เมืองลาฟ้าสูงทุ่งภูเขา	แดดเหงาหนาวหมอกยังบอกรบ
สุดหล้าฟ้าเขียวป่าเคียวคด	กำหนดร้อนหนาวให้ชาวชน
พักคนพักรถคลายเมื่อยล้า	โรงแรมเมืองลาแดดฟ้าร้อน
ตึกงามสูงใหญ่เหมือนไร่คน	เจียบเหงาถนนคนบางตา
บ่อนเบี้ยเบิกบานคงผ่านยุค	วันศุกร์วันเสาร์คงเข้าท่า
หรือชีพของเมืองเริ่มเหลืองล้ำ	หรือว่านอกเทศกาลเกม

(โชคชัย บัณฑิต, 2556, หน้า 70)

ตัวอย่างข้างต้นกวีบันทึกไว้ว่าตนเดินทางด้วยรถในช่วงหน้าร้อนของเดือนเมษายน ลัดเลาะข้ามฝั่งจากท่าขี้เหล็กผ่านเชียงตุงชายแดนพม่าเพื่อเข้าสู่เมืองลา เขตปกครองพิเศษที่สี่ รัฐบาลตะวันออกซึ่งเป็นสถานที่ที่ทับซ้อนระหว่างพม่าและจีน ในบทนี้จะเห็นลักษณะของการบันทึกเกี่ยวกับการเดินทางของตัวกวีและสถานที่ที่เป็นเป้าหมายเอกเช่นเดียวกับในนิราศสมัยก่อนที่มีการบันทึกจุดเริ่มต้นและสถานที่ปลายทาง รวมถึงการแสดงธรรมชาติและความเป็นไปรอบตัวของกวีในระหว่างการเดินทาง นอกจากจะบันทึกลักษณะของพื้นที่ ภูมิประเทศและลักษณะความเป็นอยู่ของผู้คนทำให้ผู้อ่านได้เห็นความเป็นไปเสมือนได้รับการแบ่งปันประสบการณ์ผ่านตัวหนังสือแล้วกวียังแสดงทัศนะผ่านมุมมองของตนสอดแทรกอยู่เสมอ ดังจะเห็นว่าเมืองลาในสายตาของกวีที่ไปถึงนั้นเป็นเมืองที่เจียบเหงาดังที่กล่าวว่า “ตึกงามสูงใหญ่เหมือนไร่คน เจียบเหงาถนนคนบางตา” แม้เมืองลาจะมีตึกงามบ้านช่องสูงใหญ่ แต่ในสายตาของกวีกลับมองว่าเป็นเพียงเมืองที่ใช้ชีวิตชีวา มีสถานที่ท่องเที่ยวเร่ร่อน บ่อนต่าง ๆ แต่กลับไม่ค่อยมีผู้คนพลุกพล่านแสดงถึงความไม่เจริญ การบันทึกสถานที่ สิ่งปลูกสร้าง อาคาร ผู้คนประกอบกับการแสดงทัศนะของตนเพื่อสื่ออารมณ์ความรู้สึกเช่นนี้เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงลักษณะของความเป็นนิราศที่สอดแทรกอยู่ในเรื่องได้

4.1.2. บันทึกเหตุการณ์

การบันทึกเหตุการณ์เป็นอีกหนึ่งสิ่งที่จะพบได้บ่อยในกวีนิพนธ์ กวีส่วนใหญ่มักบันทึกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งในอดีตหรือปัจจุบันเพื่อเป็นอนุสรณ์เตือนใจ บันทึกเป็นเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ในมุมมองของตน หรือนำเหตุการณ์ที่มาจาก

ความทรงจำถ่ายทอดผ่านทัศนะของตนประกอบกับการพรรณนาอารมณ์ความรู้สึกที่มีต่อเหตุการณ์นั้น ๆ ดังตัวอย่างจากบท “อัฐะป้อ” ใน ใต้เมฆต่างเมือง เป็นการบันทึกเหตุการณ์เขื่อนเซเปี๊ยะ-เซนอน้อยแตกในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เมื่อเดือนกรกฎาคม 2561 ซึ่งในช่วงนั้นเกิดอิทธิพลจากร่องมรสุมและพายุโซนร้อนเซินติญทำให้ประเทศลาวเกิดฝนตกหนักตลอดทั้งเดือน ส่งผลให้อ่างเก็บน้ำหุดตัวและมวลน้ำไหลทะลักเข้าสู่บ้านเรือนของประชาชนในแขวงอัฐะป้อจมหายในพริบตา ดังข้อความว่า

ห้าพันล้านลูกบาศก์เมตรข้ามเขตเขื่อน
ไม่ต้องรอรอยเลื่อนสะเทือนไหว
น้ำซุ่นซุ่นล้นหลังสระพริ้งไพโร
ประหนึ่งไอละอองคะนองฟุ้ง
เกินเก็บกักหักโค่นโผนทะยาน
คือบันดาลทันใดก่อนไถลร่วง
อัฐะป้อคือปลาตายคาคุ้ง
สนามไซคล้ายซุงฟุ้งเข้าซ้า
ห้าพันล้านลูกบาศก์เมตรข้ามเขตเขื่อน
คล้ายเสียงเตือนเลื่อนลับไปกับคำ
ไปกับลมจมหายไปกับน้ำ
ไปกับคำ “ปลอดภัย” ของใครกัน.

(โชคชัย บัณจิต, 2562, หน้า 129)

ตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นว่ากวีใช้การบรรยายเหตุการณ์เขื่อนแตกจนเกิดอุทกภัยในแขวงอัฐะป้อทำให้บ้านเรือนหลายหลังจมหายและผู้คนถูกน้ำพัดจนเกิดความสูญเสีย กวีถ่ายทอดอารมณ์สะเทือนใจเพื่อให้เห็นภาพความเลวร้ายของมวลน้ำที่ไหลทะลักกว่าห้าพันล้านลูกบาศก์เมตร ความสูญเสียของชาวลาวที่ไม่แม้แต่จะร้องขอความช่วยเหลือได้ ดังที่เปรียบเทียบกับว่า “อัฐะป้อคือปลาตายคาคุ้ง” และไม่ใช่แค่เพียงคนกลุ่มเดียวแต่เหตุการณ์นี้สร้างความสะเทือนใจให้กับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวเกือบทั้งหมด พร้อมกันนั้นกวียังตั้งคำถามถึง “ความปลอดภัย” ในมาตรฐานการสร้างเขื่อนสะท้อนให้ผู้อ่านได้ตระหนักถึงภัยอันตรายที่ไม่คาดคิดอีกด้วย

บท “อินโดนิเซียเศร้า” ใน ใต้เมฆต่างเมือง เป็นบันทึกเหตุการณ์สึนามิที่อินโดนิเซีย เกิดขึ้นวันที่ 22 ธันวาคม 2561 สาเหตุเกิดจากดินบางส่วนของเกาะภูเขาไฟรากะตวล่มจนทำให้เกิดคลื่นยักษ์ซัดเข้าพื้นที่ชายฝั่งช่องแคบซุนดาทำลายเกาะสุมาตราและเกาะชวาราบเป็นหน้ากลองภายในพริบตา ดังความว่า

ไฟปะทุน้ำปะทะฟ้าคะมำ
จากใต้ดำลึกกระอักคลื่น
โผนทะยานผลาญพร้าเข้าคร่าพื้น
อกอินโดฯไอ้สะอื้นคินผืนร้าย
ผ่านช่องแคบซุนดรา กรากะตัว
ร้อนละเลงเร้งระรัวลาวาฟาย
ไฟพิโรธน้ำโถมเล่นแน้นหาดทราย
กวาดทำลายสุมาตรา ขว้ายับ

(โชคชัย บัณจิต, 2562, หน้า 127)

จะเห็นว่ากวีใช้ลักษณะการบันทึกเหตุการณ์พร้อมสร้างอารมณ์สะท้อนใจด้วยพลังของถ้อยคำ ทำให้เห็นถึงความน่ากลัวของความวิปริตทางธรรมชาติ เช่น “ไฟปะทุน้ำปะทะฟ้าคะมา” ธรรมชาติคือผู้สร้างสรรค์เมื่ออยู่อย่างสงบแต่ในทางกลับกันเมื่อธรรมชาติเกิดวิปริตก็เป็นสิ่งเดียวที่จะ “ผลาญคร่า” ทำลายชีวิตมนุษย์นับร้อยพันได้ภายในชั่วพริบตา ทำให้เหตุการณ์นี้สร้างความสะท้อนขวัญแก่คนอินโดนีเซียและคนไทยที่เป็นเพื่อนบ้านกัน ดังนั้นการสะท้อนในครั้งนี้นจึงเป็นเสียงสะท้อนของมนุษย์ที่เกรงกลัวและถูกธรรมชาติพรางสิ่งที่รักไป

4.1.3 การพรรณนาคร่ำครวญ

การพรรณนาคร่ำครวญเป็นการเรียงร้อยถ้อยคำแสดงความรู้สึกหรือแสดงความโหยหาอาลัยอย่างมีพลังวรรณศิลป์และเป็นหนึ่งใน “ขนบ” ที่สำคัญของวรรณกรรมร้อยกรองโบราณประเภทนิราศ แต่ในปัจจุบันกวีนิพนธ์สมัยใหม่ได้ใช้ลักษณะของการพรรณนาคร่ำครวญเช่นเดียวกันแต่เนื้อหาอาจเปลี่ยนแปลงไปว่ากวีต้องการโหยหาหรือแสดงทัศนะในเรื่องใดมากกว่าที่จะเชื่อมโยงถึงนางผู้เป็นที่รักอย่างเดียว ดังตัวอย่างจากบท “ส่งสหาย” ใน ของฝากจากแดนไกล เป็นเรื่องราวของการแสดงความอาลัยถึง “สหาย” ของกวีเมื่อต้องเดินทางกลับในที่นี้อาจเป็นการอาลัยถึงมิตรภาพในต่างแดนที่กวีได้รับยามเดินทางไปประเทศจีน ความว่า

ส่งสหายต่างแดนข้ามแผ่นดินฟ้า
ลิ้มสุราอาหารรสหวานหอม
ความไกลห่างพรางพรายเข้ารายล้อม
พบกันยากจากกันย่อมเต็มใจ
อีกกี่ปี ‘กันเปย’ อาจเลยลับ
อีกกี่เดือนเลื่อนดับอาจหลับไหล
อีกกี่วันว่อนปีอีกกี่วัย
และต้องใช้อีกกี่คืนจึงตื่นพบ
เมฆมั่งกรดอนใจเป็นสายฝน
อีกกี่หนล้นหล้นสะพรั่งกลบ
ก็เส้นไหมใยหมอกระรอกขบ
จึงจะพอต่อพบข้ามพบเธอ

(โชคชัย บัณฑิต, 2556, หน้า 92)

ตัวอย่างข้างต้นกวีพรรณนาถึงความอาลัยต่อสหายต่างแดน โดยแสดงให้เห็นว่ากวีกำลังเกิดการพรางซึ่งกล่าวถึง “สหาย” ที่อยู่ต่างแดน ตามข้อความที่กล่าวว่า “ความไกลห่างพรางพรายเข้ารายล้อม” กวีรำพันถึงความห่างไกล คร่ำครวญถึงวันเวลาที่ไม่ว่าเมื่อจากแล้วจะได้พบเจอกันอีกเมื่อไร ดังที่กล่าวว่า “อีกกี่วันว่อนปีอีกกี่วัย และต้องใช้อีกกี่คืนจึงตื่นพบ” ก่อนจากก็ฝากสัมพันธฉันสหายด้วยการดื่มโดยใช้คำว่า “กันเปย” ซึ่งเป็นคำเรียกที่ใช้ชนแก้วสุราในภาษาจีน ดังนั้นสิ่งที่กวีหวนระลึกถึงในที่นี้คือช่วงเวลาที่ได้ใช้ชีวิตอยู่ในต่างแดนและความโศกเศร้าเมื่อต้องพรางจากความสัมพันธ์ที่ได้ถักทอเป็นสายใยของคำว่า “สหาย”

จะเห็นว่าการพรรณนาคร่ำครวญของกวีอาจไม่จำเป็นต้องแสดงถึงคนรักหรือนางอันเป็นที่รักเฉกเช่นนิราศในอดีต แต่ทั้งนี้กวีก็ยังคงใช้ลักษณะของบันทึกการเดินทาง เหตุการณ์ และการพรรณนาอารมณ์เพื่อแสดงให้เห็นถึงกลิ่นอายของความเป็นวรรณกรรมนิราศในกวีนิพนธ์ของตนได้

4.2. ทัศนะของโชคชัย บัณฑิต ต่อวิถีชีวิตคนต่างแดน

ทัศนะของกวีเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้อ่านได้เห็นมุมมองหรือได้สัมผัสแนวคิดของกวีที่มีต่อสิ่งรอบตัว กวีใช้ปัญญาผ่านสายตาเพื่อมองสังคมและถ่ายทอดผ่านปลายปากกา ดังนั้นผู้อ่านจึงไม่สามารถมองข้ามเรื่องทัศนะของกวีที่ส่งผ่านผลงานนั้น ๆ

ได้เพราะนอกจากจะทำให้เปิดโลกด้วยมุมมองใหม่แล้วยังได้ขบคิดผ่านการวิพากษ์วิจารณ์หรือการตั้งคำถามต่อสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคมด้วย การที่โชคชัย บัณฑิตได้เดินทางไปต่างแดนและท่องเที่ยวไปตามสถานที่ต่าง ๆ นอกจากตัวกิจจะบันทึกรวบรวมการเดินทางแล้ว กวียังแฝงแนวคิดผ่านบทประพันธ์ทั้งในเรื่องของปัญหาที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิตชุมชนต่างแดน ปัญหาของสงครามที่เคยเกิดขึ้นในอดีตและทิ้งซากอารยธรรมอันผู้พังเอาไว้ แต่ในขณะเดียวกันก็ก็ยังคงมองเห็นความสวยงามผ่านความโบราณหรือผ่านซากอารยธรรมเก่าแก่ได้ ดังนี้

4.2.1 ระบบทุนนิยมกับวิถีชีวิตชุมชน

ในปัจจุบันเมื่อโลกก้าวเข้ามาสู่โลกาภิวัตน์ทำให้ระบบต่าง ๆ พัฒนาขึ้น การคมนาคมสะดวกสบายขึ้นเข้าถึงสินค้าอุปโภคบริโภคได้ง่าย และมีเทคโนโลยีในการติดต่อสื่อสารที่ก้าวไกล แต่ในขณะเดียวกันความศิวิไลซ์เหล่านี้กลับเป็นสิ่งที่มาทำลายวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบดั้งเดิม ดังที่ เสาวณิต จุลวงศ์ (2561) ได้กล่าวว่า

เนื่องจากการเชื่อมโยงโลกทั้งมวลเข้าด้วยกันส่วนหนึ่งมาจากการแผ่ขยายการเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจและการค้า การขยายตัวของทุนนิยมโลกที่เข้าสู่ไทยและขยายสู่ชนบท ทุนที่สร้างความเปลี่ยนแปลงนั้นเข้ามาในหลายรูปแบบ ทั้งธุรกิจการเกษตร การท่องเที่ยว อุตสาหกรรม การค้าขาย วรรณกรรมนำเสนอให้เห็นถึงผลกระทบที่การลงทุนทางเศรษฐกิจจากนายทุนจากนอกพื้นที่กระทบต่อคนในพื้นที่ทำให้ชนบทถูกรุกล้ำและชุมชนล่มสลาย (เสาวณิต จุลวงศ์, 2561, หน้า 21)

ในทัศนะของโชคชัย บัณฑิต ระบบทุนนิยมเป็นระบบหนึ่งที่เขาพร้อมการขยายตัวทางเศรษฐกิจและส่งผลกระทบไม่เพียงแต่ในสังคมไทยแต่รวมถึงสังคมทั่วโลก ทำให้วิถีชีวิตชุมชนดั้งเดิมกำลังถูกรุกรานเมื่อทุกสิ่งทุกอย่างถูกผูกขาดกับ “เงิน” จนทำให้บางครั้งมนุษย์ต่างมองทุกอย่างเป็นสินค้าและวัดค่ากันที่เงินหรือรายได้ ตัวอย่างจากบท “นางนกยูงไพรบ้านไธลื้อ” ในของฝากจากแดนไกล กล่าวถึงชุมชนบ้านไธลื้อหรือไธลื้อซึ่งเป็นชุมชนเก่าแก่ตั้งอยู่ที่เมืองลา เขตเศรษฐกิจพิเศษ พม่า อยู่ทางตอนใต้ของจีน กวีได้แต่งกวีนิพนธ์บนนี้ขึ้นคราวที่เดินทางไปเยือนสิบสองปันนาเมื่อวันที่ 16-31 ธันวาคม 2546 โดยพยายามแสดงให้เห็นว่าวิถีชีวิตชุมชนดั้งเดิมถูกนำมาเป็นเพียง “สินค้า” ให้แก่นักท่องเที่ยวจากนานาประเทศ เนื้อเรื่องเริ่มต้นจากการแสดงให้เห็นภาพวิถีชีวิตของชาวไธลื้อที่ยังคงแต่งกายด้วยผ้าถุงและมีฉากเป็นทุ่งและลำธาร ชาวไธลื้อยังคงใช้ชีวิตกับสายน้ำ ดังนั้นในบทนี้กวีจึงบรรยายให้เห็นว่ามีหญิงสาวที่กำลังอาบน้ำ บ้างกำลังซักผ้าอยู่ริมธาร ดังนี้

สาวน้อยอาบน้ำร่วมลำธาร

แม่บ้านซักผ้าริมท่าไผ่

ควายหนุ่มชุ่มน้ำแดดพรำไพร

ริมไร่ข้ามโพดเฒ่าโอชน้ำ

อาณาจักรโบราณโลกผ่านล่วง

ความหลังทั้งปวงเกินร่วงต่ำ

ยังเก็บยังก่อยังต่อทำ

เก็บจำวิถีสืบชีวา

รางรางเลื่อนเลื่อนเหมือนผ่านแล้ว

ชีวิตไผ่แผ้วเริ่มแผ้วพรำ

หมายเสพเก็บซบเห็นกับตา

ประหนึ่งสินค้าเที่ยวหาซื้อ

วูบวาบภาพถ่ายจากหลายกล้อง

จับจองวิถีไว้จับถือ

สาวน้อยแกล้มไสบ้านไธลื้อ

เธอคือกำไรที่ได้พบ

ตัวอย่างข้างต้นเมื่อมองอย่างผิวเผินจะเห็นถึงวิถีชีวิตและความเป็นไปในสังคมของชุมชนชาวไทลื้อ ทว่าเมื่อมี “นักท่องเที่ยว” เข้ามาในเขตนี้เห็นว่าเป็นสิ่งที่ทำให้เห็นว่าวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนกำลังเปลี่ยนแปลง นักท่องเที่ยวเปรียบเสมือนคนต่างถิ่นที่กำลังนำระบบ “ทุนนิยม” เข้ามา โดยทำให้เห็นว่าวิถีชีวิตของชาวไทลื้อแต่ดั้งเดิมนี้เป็นเพียง “สินค้า” ที่มาลองดูชม เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาเพื่อให้ผู้คนได้มาท่องเที่ยวเสพหาความสุขทางอารมณ์ ดังนั้น จึงเห็นว่าในช่วงแรกก็บรรยายถึงวิถีชีวิตของผู้คนก่อนที่จะกล่าวให้เห็นความเปลี่ยนแปลงด้วยบทที่ว่า “ชีวิตใสแฉ่วเริ่มแผ่วพริ้ว” แสดงความสดใสท่ามกลางธรรมชาติที่ค่อย ๆ เลือนหาย การที่นักท่องเที่ยวทั้งหลายได้เห็นได้ชมวิถีชีวิต โดยเฉพาะสาวน้อยแฉ่วใสที่กำลังอาบน้ำจึงมองเป็นเพียงวัตถุหรือสินค้าที่คิดค่าว่าเป็นการได้กำไรจากการจ่ายเงินมาท่องเที่ยวดังที่กล่าวว่า “หมายเหตุเก็บจับเห็นกับตา ประหนึ่งสินค้าเที่ยวหาซื้อ” ภาพของวิถีความเป็นอยู่จึงเปรียบเสมือนการจัดฉากฉากหนึ่งเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเพื่อสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจจนเลื่อนคุณค่าทางสังคม

บท “เมียนมาร์ ในคลื่นภาษาอันดามัน” ใน หลากถ้อยในรอยทาง เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงระบบทุนนิยมที่มองทุกสิ่งทุกอย่างเป็นเพียง “สินค้า” กวีเขียนในขณะที่ได้ไปเที่ยวเมืองย่างกุ้ง ประเทศพม่า เมื่อเดินซื้อของในห้างสรรพสินค้าพบแล้วพบเปียร์หลากหลายยี่ห้อซึ่งนำมาจากชื่อเมืองหรือชื่อสถานที่ที่ใช้ท่องเที่ยว ดังตัวอย่าง

มาสำรวจหมวดซีดีทีในห้าง

อยู่ไม่ห่างแอลกอฮอล์มองก็เห็น

เหล้าบุหรี่มีแนเปียร์แซ่เย็น

น่าจะเป็นทางเลือกให้ทดลอง

‘อันดามัน’ ‘มณฑลพะลั’ และ ‘ตะโกง’

เมืองโสร่งโสร่งจีที่จับจ้อง

คือยี่ห้อเปียร์พม่าน่าจับจ้อง

‘เมียนมาร์เปียร์’ แบบกระป๋องเบียร์ต้องลิ้ม

.....

เขาบอกไว้ไม่ผิดเคยปิดประเทศ

อาจเงินตราอาเพศเขตผีสิง

แบงก์ที่ให้ไรค่าเหมือนปาทิ้ง

วงยงยังสิ่งหมายไม่ได้ซื้อ

(โชคชัย บัณฑิต, 2559, หน้า 85 – 87)

ตัวอย่างข้างต้นกล่าวถึง ‘อันดามัน’ ‘มณฑลพะลั’ และ ‘ตะโกง’ ซึ่งอันดามันเป็นเกาะท่องเที่ยวในพม่า เมืองมณฑลพะลัเป็นชื่อเมืองหนึ่งของพม่าที่เก่าแก่และเป็นอดีตเมืองหลวงอันทรงคุณค่าทางอารยธรรม ส่วนตะโกงเป็นชื่อเก่าของเมืองย่างกุ้ง เมืองหลวงในปัจจุบันของพม่า แต่สังเกตว่าชื่อเหล่านี้กลับถูกนำมาเป็นตราสินค้าเครื่องดื่มจำพวกแอลกอฮอล์เพื่อสร้างมูลค่าให้แก่วัตถุเพื่อแลกเปลี่ยนเป็นเงินตราขายสินค้าให้แก่นักท่องเที่ยว สิ่งที่ขายจึงไม่ใช่แค่การขายแอลกอฮอล์ แต่กำลังขายความเก่าแก่ทางวัฒนธรรมแลกกับเงินเพื่อให้นักท่องเที่ยวรู้สึกว่าการจ่ายเงินมาซื้อสินค้าท้องถิ่น ได้เสพกลิ่นอายแม้จะไม่ได้ไปในสถานที่จริงก็ตาม ดังนั้นในบทสุดท้ายกวีจึงแสดงทัศนะว่าระบบทุนนิยมเป็นสิ่งที่ยึดเงินตรามากกว่าคุณค่าทางจิตใจ เป็นสิ่งสมมติขึ้นพอข้ามเขตกระดาษที่เรียกว่าเงินตรานั้นก็ไร้ความหมาย

4.2.2 การมองสงครามและสันติภาพผ่านประวัติศาสตร์วัฒนธรรม

สงครามเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความสูญเสีย แต่มนุษย์ก็ยังคงใคร่กระหายในอำนาจมาตั้งแต่อดีต จนทำให้สถานที่บางแห่งกลายเป็นเพียงประวัติศาสตร์บนหน้ากระดาษหรืออาจถึงเศษซากทางอารยธรรมที่ถูกทำลายไว้เป็นเครื่องเตือนใจในปัจจุบัน ดังเช่นบท “อัฐดาวตาร” ใน ไฉนเมฆต่างเมือง กวีพยายามทำให้เห็นว่าสงครามเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นทั่วโลกและทำให้เกิดความสูญเสีย สร้างความบาดหมาง และส่งผลกระทบไปในวงกว้าง สุดท้ายต่างไม่มีใครที่ได้รับ “ชัยชนะ” อย่างแท้จริง ดังตัวอย่าง

ประวัติศาสตร์บาดหมางยุคสร้างชาติ
มักไม่ขาดบาดแผลที่แล่เถื่อ
อาจปะทุเดือดคกลืนเลือดเนื้อ
กระพือไฟให้เชื้อกลบเนื้อแท้
สวมหัวโขนโจนทะยานเพื่อรณราพณ์
ทิ้งหอกดาบปืนไฟใครรู้แห่
เครื่องบินรบศพกายความพ่ายแพ้
ใครกันแน่ผู้ชนะบนเลือดเนื้อ
อินโดจีนฝรั่งเศสขีดเขตขอบ
อังกฤษครอบรอบบอบคำรัดน้ำเหวือ
สุวรรณภูมิสุ่มไฟหลากหลายเชื้อ
แต่ละชุดความเชื่อนั้นเพื่อใคร

.....

ประวัติศาสตร์บาดหมางยุคสร้างชาติ
อลวนอาละวาดไล่ฟาดแขน
ปล่อยอัตรดาวตารแบ่งบานแทน
ราวโลดแล่นแผ่นฟ้าอาณานิคม
(ปลดอัตรดาวตารแบ่งบานแคว้น
ร่วมโลดแล่นแผ่นฟ้าอนาคต.)

(โชคชัย บัณฑิต, 2562, หน้า 141 - 243)

ตัวอย่างข้างต้นกวีย้าเตือนให้เห็นสงครามและความหายนะที่ตามมาทุกยุคทุกสมัยไม่ว่าจะเป็นสงครามอินโดจีน ฝรั่งเศส อังกฤษ สงครามจากประเทศชาติตะวันตกที่ใคร่กระหายในอำนาจ หรือแม้กระทั่งสงครามภายในที่เกิดจากการยุแยง โหมกระพือไฟแค้นแห่งความเกลียดชังเพียงเพื่อผลประโยชน์ส่วนตนแต่คนที่เดือนร้อนกลับกลายเป็นประชาชนและประเทศที่ต้องสูญเสีย กวีแสดงทัศนะของต้นเหตุแห่งสงครามคือ “อัตรดา” การยึดถือมั่นในตัวตน ไม่ยอมลงหรืออ่อนข้อให้แก่ใคร ดังนั้น “อัตรดาวตาร” ที่กวีต้องการสื่อจึงเป็นตัวตนที่สมมติขึ้นมาทั้งสิ้นไม่ว่าจะเป็นประเทศ อำนาจ หรืออาณานิคม มนุษย์สมมติสิ่งที่ไม่มียุ่จริงแต่กลับแย่งชิงกันจนพินาศ กวีจึงแนะนำและให้แง่คิดในเชิงอุดมคติว่า “ปลดอัตรดาวตารแบ่งบานแคว้นร่วมโลดแล่นแผ่นฟ้าอนาคต” คือลองละสิ่งเหล่านี้ทิ้ง ไม่มีอะไรเป็นของใครแต่เพียงคนเดียว อยู่ด้วยกัน ใช้ร่วมกันในเชิงถ้อยทีถ้อยอาศัยเพื่อสร้างอนาคตใหม่ที่ปลอดสงคราม

นอกจากเรื่องความเลวร้ายของสงครามแล้ว กวียังมองเห็นสันติภาพผ่าน “คน” ดังบท “ทูตเถื่อนแห่งเรือนใจ” ในของฝากจากแดนไกล เป็นเรื่องของหนูน้อยมัจจุเทศก์ที่ทำหน้าที่นำเที่ยวเขาพระวิหารซึ่งเป็นพื้นที่ทับซ้อนและเป็นพื้นที่สร้างปัญหาขัดแย้งระหว่างไทยกับกัมพูชามานาน ดังความว่า

หนูน้อยมัจจุเทศก์	ทูตพิเศษแห่งพงพี
ชอบ - ชัง กระทั่งหนี	เพื่อวิธีการขอทาน
หรือเพียงเพื่อยังชีพ	คือประทีปส่องสันดาน
แต่นี้แหละคืองาน	หลายด้านปรากฏไร
สลายความเป็นชาติ	ปลดโซ่ทาสประกาศไท
สุดแดนเชื่อมแคว้นใจ	ประเทศไหนใครชี้ดวง
ย่อมเด็กไร้พรหมแดน	คือตัวแทนทุกเผ่าพงศ์
เจาะใจใช่เจาะจง	ไร้ฝันธงปักลงใจ
คือทูตสันติภาพ	เหนือคมดาบคำสาปใด
ร่วมชาติร่วมเชื้อไข	ร่วมขีดใกล้ใจมนุษย์
ทูตเถื่อนแอบเยื่อนใจ	สัมผัสได้แม้ได้สุด
วิหารเหนือเหวทรุด	ใจมนุษย์ยังผูกพัน

(โชคชัย บัณจิต, 2556, หน้า 55)

จากตัวอย่างข้างต้น “ทูตเถื่อน” ที่กวีกล่าวถึง คือ วิถีชีวิตของเด็กคนหนึ่งซึ่งทำหน้าที่เป็นมัจจุเทศก์นำทางนักท่องเที่ยวยุวชนเขาพระวิหาร ความพิเศษของ “ทูต” คนนี้คือการมองว่าเป็นสัญลักษณ์ของการหลีกหนีแห่งเขตแดนในอนาคต ดังที่กวีกล่าวว่า “ย่อมเด็กไร้พรหมแดน คือตัวแทนทุกเผ่าพงศ์” ตรงนี้กวีกำลังทำให้ผู้อ่านได้ตระหนักว่าความน่าสนใจไม่ว่าเขาพระวิหารเป็นของใคร แต่เด็กคนนี้น่าสนใจเป็นตัวแทนที่เชื่อมหลีกหนีแห่งเขตแดนที่ขีดเส้นพรมแดน เข้าออก เดินไปมาได้ตามใจอิสระโดยไม่ต้องเจาะจงว่าเป็นใคร เป็นชาวอะไร เพราะกวีให้มองที่ตัวและใจของมนุษย์หาใช่มองเขตแดนอันเป็นสิ่งสมมติขึ้นมา

4.2.3 อารยธรรมในโลกไร้พรมแดน

เรื่องหลากหลายในร่ายทางแสดงให้เห็นว่าในความเป็นจริงแล้วโลกของเราเคยไร้พรมแดนมาก่อน ก่อนที่ภายหลังจะถูกขีดแบ่งเส้นสมมติที่เรียกว่าเขตแดน ผู้คนอาศัยเอื้อเฟื้อกันผ่านสายน้ำ อยู่ร่วมกันได้แม้จะต่างเชื้อชาติ ต่างศาสนาและต่างความคิด ดังตัวอย่าง

ผ่านการค้าการขายเมืองชายขอบ
และโดยรอบอาณาจักรอันศักดิ์สิทธิ์
หลากสินค้าเดินทางไปต่างทิศ
หลากความคิดความเชื่อได้เอื้อปัน
หลากเชื้อชาติภาษาอาณาจักร
ก่อนหมุดหมายใดปักหมายกักกัน
ก่อนพรมแดนแผนที่บ่งชี้ขึ้น
ล้วนสายน้ำสัมพันธ์แบ่งปันแดน

(โชคชัย บัณจิต, 2559, หน้า 26)

วิถีชีวิตความเป็นอยู่ เชื้อชาติ ศาสนา ภาษา ศิลปะ วัฒนธรรม ถือเป็นอารยธรรมที่ผู้คนต่างมีต้นกำเนิดคล้ายคลึงกัน มีแนวคิดจากรากฐานเดียวกัน ดังนั้นเมื่อโลกในปัจจุบันกำลังเลื่อนเส้นแบ่งของเขตกันความเป็นเจ้าของสถานที่ทำให้ความหลากหลายเหล่านี้กลับมาเติมเต็มความสมบูรณ์และสร้างสายสัมพันธ์ให้ผู้คนได้ข้องเกี่ยวกันอีกครั้ง

บท “ลายล่ายอง” ใน ใต้เมฆต่างเมือง กวีกล่าวถึงอารยธรรมเกี่ยวกับการทอดผ้าที่ไม่ใช่แค่การมองสินค้า แต่เป็นการมองให้เห็นต้นกำเนิดทางความคิด ความประณีต และความเจริญทางจิตใจของผู้คน ดังตัวอย่าง

ใจเธอทอสานลำธารศิลป์

ทอฟ้าทอดินทอลิ่นหย้า

ทอรุ้งทวงรักทุกแรงเร้า

ทอทุ่งภูเขาทอหย้าเรือน

ย้อมทออารยะอันประณีต

สังคิตทุ่งฝ้ายไขล่ายเถื่อน

ทอลมหายใจให้ปีเดือน

ทุกลายจึงเหมือนมีวิญญาณ

(โชคชัย บัณฑิต, 2562, หน้า 25-26)

ตัวอย่างข้างต้นกวีแสดงความแตกต่างระหว่างการมองอารยธรรมกับวัตถุนิยมว่าอยู่ที่คุณค่าของจิตใจ กวีชี้ให้เห็นว่าวิถีแห่งการทอผ้านี้คืออารยธรรมที่ส่งผ่านแนวคิดโดยมีต้นกำเนิดมาจากอดีต ลวดลายที่ละเมียดละไมแสดงให้เห็นคุณค่าทางจิตใจที่เจริญงอกงาม ดังนั้นผีเสื้อที่บรรจงจึงเปรียบได้กับการถักทอลมหายใจของจิตวิญญาณมนุษย์ トラบใดที่มนุษย์ยังคงเสพลศิลปะความเป็นอารยะและคุณค่าจะไม่เสื่อมสูญ

ดังจะเห็นแล้วว่าแม้กวีนิพนธ์ทั้งสามเรื่องจะเป็นการเขียนจากการเดินทางไปต่างแดนของโชคชัย บัณฑิต แต่ปัญหาชีวิต ชุมชน สังคมที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่มักเป็นปัญหาส่วนรวมที่เกิดขึ้นกับทุกสังคม หรือแนวคิดทัศนคติของกวีที่มีต่อมนุษย์ก็ยังคงแสดงออกมาผ่านสายตาที่มองสังคมต่างแดนเช่นเดียวกับการมองสังคมไทย

4.3 กลวิธีการสร้างวรรณศิลป์

วรรณศิลป์ เป็นกลวิธีการนำเสนอที่กวีนิพนธ์จากการประดิษฐ์ถ้อยคำภาษา สร้างจินตภาพเพื่อให้เกิดอารมณ์สะท้อนใจแก่ผู้อ่านอย่างมีชั้นเชิง ทำให้ผู้อ่านรู้เรื่อง รับรส และดื่มด่ำไปกับศิลปะแห่งภาษาของกวี ดังนั้นวรรณศิลป์จึงเป็นอาวุธที่ขาดไม่ได้ในการนำเสนอที่กวีนิพนธ์

จากการศึกษาบทกวีนิพนธ์ของโชคชัย บัณฑิต พบว่า กวีมักแสดงให้เห็นจินตภาพของธรรมชาติในการพรรณนาการเดินทางหรือใช้เป็นสื่อแสดงอารมณ์ความรู้สึกเพื่อให้ผู้อ่านสัมผัสรสแห่งความงาม โดยจินตภาพในที่นี้คือภาพในใจของผู้อ่านที่เกิดจากการใช้ถ้อยคำของกวีซึ่งถ่ายทอดหรือสร้างภาพสื่อความรู้สึก (นิตยา แก้วคัลณา, 2556, หน้า 51) ดังนี้

อ่อนน้อมลิ้มลมแผ่พรหมเมฆ

ควบชีวีเวกแพรเมฆไหว

บางเฉียบเย็นฉ่ำเห็นรำไร

ควบแน่นแล่นไหลแผ่ไอนเย็น

จากบนเครื่องบินเมฆบินล่อง

แตกฟองสนานให้ผ่านเห็น

ราวเกาะและแก่งลมแต่เป็น

บ้างแตกกระเซ็นเช่นสำลี
เป็นเกล็ดน้ำแข็งในแอ่งฟ้า
เป็นครีมจับฝ้าขาวพราลี
แขวนลอยฝอยฝ้าใต้ฟ้านี้
สีขาวดีแดนวิมาน

(โชคชัย บัณฑิต, 2556, หน้า 52)

ตัวอย่างข้างต้นเป็นตอนที่กวีบรรยายการเดินทางโดยการนั่งเครื่องบินข้ามเขตแดนทำให้สองฟากฝั่งในสายตาของกวีจึงเต็มไปด้วย “เมฆ” ที่ไหลเลื่อน กวีจึงแสดงจินตภาพของก้อนเมฆที่พบเห็นว่าเป็น “พรมเมฆ” นั้นหมายถึงเมฆที่ปูทอดยาวไปสุดลูกหูลูกตาแผ่ขยายสีขาวเนียนเต็มฟากฟ้า เป็นภาพของความนุ่มเมื่อเครื่องบินแหวกไปในทิศทางใดละอองเมฆนั้นก็กระจาย “แตกพอง” กวียังเปรียบกับสำลีที่แสดงภาพพุยนุ่ม เปรียบกับเกล็ดน้ำแข็งที่สัมผัสถึงความเย็นและความละเอียดนุ่ม ทำให้การเดินทางในครั้งนั้นแสดงภาพของความสุภาพผ่านก้อนเมฆที่อ่อนนุ่ม เย็น และงดงาม

นอกจากนี้ “ก้อนเมฆ” ที่กวีมักจะเน้นย้ำให้ความสำคัญยังเป็นสื่อแสดงถึงความเลื่อนไหลไม่มีที่สิ้นสุด ไม่มีพรมแดนบนท้องฟ้า ไม่มีอาณาเขตมาขวางกั้น แสดงให้เห็นถึงความอิสระเสรี เป็นห้วงอารมณ์ที่มองเห็นแต่ไม่อาจจับต้อง เหมือนกับกวีนิพนธ์ของกวีที่มองเห็นแต่ต้องใช้ใจสัมผัส

ลักษณะเด่นอีกประการหนึ่งคือการใช้เสียงคำและเสียงความที่งดงามเน้นย้ำเป็นจังหวะและให้ภาพตามเสียง ตัวอย่างจากบท “เสียมเรียบศิลาลัย” ที่เมืองเสียมเรียบ ประเทศกัมพูชา โดยมีสถานที่แห่งประวัติศาสตร์ ได้แก่ นครวัด-นครธม

ลั่นเลื่อนสะเทือนหล้า	เร่งช้างม้าเรียบปาลาญ
ชักหิ้นลั่นดินดาน	ฟ้าสะท้านสะเทือนดิน
ย่นรุ่งกระทุ้งผา	กระแทงป่าเป็นวาริน
สะดุ้งทั้งกรุงอินทร์	ใครตัดหินขึ้นตั้งหาว
เคียวขวับขยับผิง	สะดุ้งถึงดวงดาว
กล่อมเปลี่ยวอยู่เกรียวกราว	ถนัดข่าวถึงเมฆินทร์
แปร์แปร์นเสียงแล่นโสต	ทั้งกัมโภพขเกือบพังกัณฑ์
ครื้นเครงประเลงศิลป์	ประลองสรวงเห่อร่วงสาย

(โชคชัย บัณฑิต, 2556, หน้า 56)

สิ่งที่ทำให้กวีนิพนธ์บทนี้โดดเด่น คือ การใช้เสียงทั้งในด้านของสัมผัสและจินตภาพ เช่น การใช้อักษร ล ลิง “ลั่น - เลื่อน - หล้า - ลาญ” แสดงให้เห็นภาพของความกัมปนาทสะท้านสะเทือนไปทั่วผืนดิน หรือการใช้เสียงประกอบคำ เช่น “เคียว” ตามด้วย “ขวับ” แสดงให้เห็นถึงการกระทำอันรวดเร็ว ตามด้วย “ขยับผิง” แสดงภาพการกระทำอย่างรวดเร็วและรุนแรง ต่อมา ใช้เสียง “แปร์แปร์น” เข้ามาทำให้บทนี้ดังตามด้วยคำและสมบูรณ์ด้วยเสียงจนเกิดจินตภาพที่ให้ความอึกทึกครึกโครม

นอกจากที่กล่าวไปแล้ว กวียังใช้การตั้งคำถามทิ้งให้ขบคิด ในเชิงของปรัชญา นอกจากจะให้อ่านได้รสแห่งศิลปะแล้วยังให้กวีนิพนธ์ทำหน้าที่ขัดเกลาความคิดของผู้อ่านด้วย เช่น ในเรื่อง สนามบินกว้างโจว ที่ร้านท่าตราประทับอักขระโบราณ จากหลากหลายในรอยทาง กวีกล่าวถึงการแกะสลักตราประทับหินอ่อน ซึ่งกวีต้องการคำว่า “โชคชัย” ในขณะที่ภาษาจีนตามเสียงชื่อของเขาจะได้เป็น “โฉเคอะไฉ” แต่ไม่ตรงความหมายเดิมของชื่อ ทว่าหากต้องการคำที่ตรงความหมายก็จะได้เสียง

ไม่คุ้นตาภาษาจีนเมื่อจับจ้อง
แม้อาจฟังภาษาไทยเมื่อได้อ่าน
เลือกความหมายใกล้เคียง - เสียงกลับค้ำ
ที่เสียงผ่าน - ความหมายไม่ใกล้เคียง
จึงได้คำและความเท่าทำได้
ทั้งจีนไทยคล้ายคลึงสักหนึ่งเสียง
ให้อักษรซ่อนคำสำคัญ
แม้ออกเสียงเพียงใดก็ไม่คุ้น
ชื่อเคยเคียงเสียงเคยคุ้นจึงสูญหาย
ทั้งความหมายไทยจีนก็จมนุ่น
ตราประทับประทับไว้ “ใครคือคุณ”
ตรงไหนหรือชื่อสกุลของคุณแท้!

(โชคชัย บัณฑิต, 2559, หน้า 19)

ตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นการตั้งคำถามเชิงปรัชญาผ่านความหมายทางภาษา กวีกล่าวถึงการออกเสียงในภาษาจีนและภาษาไทยที่ต่างกัน แม้จะพยายามหาถ้อยคำที่มีลักษณะทางเสียงใกล้เคียงกันแต่สุดท้ายก็ไม่สามารถออกเสียงให้เหมือนกันได้ ดังที่กล่าวว่า “แม้ออกเสียงเพียงใดก็ไม่คุ้น ชื่อเคยเคียงเสียงเคยคุ้นจึงสูญหาย” นำไปสู่การตั้งคำถามให้ได้ตระหนักว่าชื่อสกุลของเราคืออะไร เป็นเพียงสิ่งสมมติที่ถูกเปลี่ยนแปลงไปตามภาษาใช่หรือไม่ สุดท้ายนำมาสู่การขบคิดถึงความเป็นอัตตา ซึ่งการตั้งคำถามแบบปลายเปิด ไม่มีคำตอบเป็นกลวิธีที่กวีนิพนธ์นำมาใช้เพื่อขัดเกลาผู้อ่านให้ตระหนักรู้ทั้งทางปัญญาและทางจิตใจ

จากที่กล่าวมาจึงทำให้เห็นว่ากวีนิพนธ์เรื่องของฝากจากแดนไกล หลากถ้อยในรอยทาง และได้เมฆต่างเมือง ของโชคชัย บัณฑิต เป็นกวีนิพนธ์ที่มีลักษณะความเป็นนิราศผ่านการบันทึกการเดินทาง เหตุการณ์ และการพรรณนาอารมณ์ พร้อมแสดงทัศนะของกวีที่มีต่อสังคมวัฒนธรรมต่างถิ่นในขณะเดียวกันก็มอบพลังทางอารมณ์และปัญญาผ่านคุณค่าทางวรรณศิลป์และการให้แง่คิดกระตุ้นเตือนจิตใจมนุษย์ได้

5. สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

โชคชัย บัณฑิต เป็นนักกวีในยุคปัจจุบันที่ได้รับรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียน (ซีไรต์) ซึ่งปัจจุบันได้รวมเล่มกวีนิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์การเดินทางไปต่างแดนจากเรื่อง ของฝากจากแดนไกล หลากถ้อยในรอยทาง และได้เมฆต่างเมือง ซึ่งถ่ายทอดทัศนะของกวียามได้ไปเยี่ยมเยือนในต่างถิ่นทำให้ผู้อ่านได้เห็นความเป็นไปผ่านยุคผ่านสมัยที่ไร้พรมแดน

ความโดดเด่นของกวีนิพนธ์ทั้งสามเรื่อง คือ การมีลักษณะของวรรณกรรมนิราศ กวีใช้การบันทึกการเดินทาง สถานที่ เหตุการณ์หรือสิ่งที่กวีได้พบปะประกอบกับการพรรณนาอารมณ์ของตนเพียงแต่เรื่องของความเสนาหาอาลัยต่อนางอันเป็นที่รัก อาจจะเป็นเพียงส่วนประกอบไม่ได้เข้มข้นเหมือนในวรรณกรรมสมัยก่อนแต่มุ่งไปในเชิงของการวิพากษ์วิจารณ์สังคมหรือแสดงอารมณ์ความรู้สึกต่อวิถีชีวิตเป็นส่วนใหญ่ สอดคล้องกับการศึกษาส่วนหนึ่งของ ญัฐกาญจน์ นาคนวน (2547) ที่กล่าวถึง นวลักษณ์ของนิราศสมัยใหม่ซึ่งขยายขอบเขตเนื้อหาจากการคร่ำครวญถึงนางไปสู่การพรรณนาความงามและคุณค่าของธรรมชาติที่มีต่อตัวกวีและต่อเพื่อนมนุษย์ นอกจากนี้ลักษณะของกวีนิพนธ์ที่ปรากฏยังแสดงให้เห็นความเป็นนิราศสมัยใหม่ คือ โชคชัย บัณฑิต เดินทางท่องเที่ยวไปต่างแดนและได้บันทึกการเดินทางในรูปแบบคำประพันธ์กล่าวถึงสถานที่ที่ตนเดินทางไป แสดงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนและสังคมในถิ่นนั้น ๆ ตลอดจนสอดแทรกทัศนะมุมมองต่อสังคม สอดคล้องกับ

สุภาณี พัดทอง (2552) และ สุภาภรณ์ พลายเล็ก (2566) ที่กล่าวถึงวรรณกรรมนิราศสมัยใหม่ว่าต้องมีการเดินทางเคลื่อนที่ของบุคคลและเวลาซึ่งเหตุให้เกิดการพลัดพราก มีการกล่าวถึงอารมณ์ความรู้สึกและความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์สิ่งที่พบและมีการกล่าวถึงข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่หรือสิ่งแวดล้อมที่พบเห็น

ประเด็นทัศนะของกวี งานของโชคชัย บัณฑิตแสดงทัศนะเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิตชุมชนต่างแดน ระบบทุนนิยมที่เข้ามาทำลายคุณค่าทางวัฒนธรรมวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นเพื่อสร้างความเจริญทางวัตถุและกลบเลือนความเจริญทางจิตใจ กลายเป็นสินค้าเพียงเพื่อแลกเปลี่ยนเป็นเงินตรา ปัญหาของสงครามที่เคยเกิดขึ้นในอดีตและทิ้งซากอารยธรรมอันผุพังเอาไว้เพื่อเป็นเครื่องเตือนใจและชี้ให้เห็นหนทางแห่งสันติภาพ ในขณะเดียวกันกวีก็ยังคงมองเห็นความสวยงามผ่านความโบราณหรือผ่านซากอารยธรรมเก่าแก่ได้ สอดคล้องกับแนวความคิดของ กอบกาญจน์ ภิธัญมารค (2555) ที่กล่าวถึงผลงานของกวีย่อมต้องแฝงทัศนะต่อความดีความชั่วของมนุษย์ให้เรียนรู้ผ่านความสุขความทุกข์ และงานของ ประกิจ จันตะเคียน และโกวิท ทยสิทธิ์ (2560) ที่ทำให้เห็นว่ากวีไทยสมัยใหม่สร้างความตระหนักถึงปัญหาสากลในสังคมได้

ส่วนในแง่วรรณศิลป์ก็ยังคงแสดงพลังผ่านถ้อยคำจินตภาพ ให้เห็นทั้งภาพ ได้ยินทั้งเสียง พร้อมตั้งคำถามขัดเกลาปัญหาให้ผู้อ่านรู้เรื่อง รับรส และดื่มด่ำไปกับศิลปะแห่งภาษาของกวี สิ่งเหล่านี้เป็นเครื่องยืนยันและเป็นเครื่องประกันให้เห็นถึงคุณค่าในงานกวีนิพนธ์ของโชคชัย บัณฑิตได้เป็นอย่างดี

6. ข้อเสนอแนะในการวิจัย

การศึกษาทัศนะจากการเดินทางไปต่างแดนในกวีนิพนธ์ของโชคชัย บัณฑิตเป็นการศึกษากวีนิพนธ์เฉพาะบุคคลและคัดเลือกตัวแทนหนังสือจากหนังสือที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางไปต่างประเทศของกวีเท่านั้น ไม่ได้ครอบคลุมถึงการเดินทางโดยทั่วไปของโชคชัย บัณฑิต หรือของกวีท่านอื่น หากสามารถศึกษาวิถีการเดินทางรวมถึงทัศนะจากกวีหลายท่านได้จะช่วยให้เห็นทัศนะร่วมอันนำไปสู่การตระหนักถึงมุมมองและความเป็นไปในสังคมปัจจุบันผ่านสายตากวีได้ชัดเจนขึ้น

7. เอกสารอ้างอิง

- กอบกาญจน์ ภิธัญมารค. (2555). มโนทัศน์เรื่องนิพพานในกวีนิพนธ์ของอังคาร กัลยาณพงศ์. *วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์*, 8(2), 31-47.
- กิตติราช พงษ์เฉลียว, กิรติ ธนะไชย และโสภี อุ้นทะยา. (2562). การเมืองกับการเดินทางในวรรณกรรมการเดินทางไทย ตั้งแต่สมัยอยุธยา-รัชกาลที่ 5 กรุงรัตนโกสินทร์. *วารสารภาษา ศาสนา และวัฒนธรรม*, 8(2), 33-63.
- โชคชัย บัณฑิต. (2556). *ของฝากจากแดนไกล*. กรุงเทพมหานคร: แพรวสำนักพิมพ์.
- โชคชัย บัณฑิต. (2559). *หลากถ้อยในรอยทาง*. กรุงเทพมหานคร: แพรวสำนักพิมพ์.
- โชคชัย บัณฑิต. (2562). *ได้เมฆต่างเมือง*. กรุงเทพมหานคร: นาค.
- ณัฐกาญจน์ นาคนวล. (2547). *นิราศสมัยใหม่ในกวีนิพนธ์ของอังคาร กัลยาณพงศ์และไพโรจน์ ขาวงาม*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ตรีศิลป์ บุญขจร. (2544). บ้านเก่าของโชคชัย บัณฑิต : สำนักกวีไทยในกระแสโลกาภิวัตน์. *วารสารมนุษยศาสตร์ปริทรรศน์*, 23(1), 33-38.
- นพวรรณ งามรุ่งโรจน์. (2559). *บทคร่ำครวญในกวีนิพนธ์สมัยใหม่: การสืบทอดกับแนวคิดของกวี*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นิตยา แก้วคัลณา. (2556). *สืบทอดขนบวรรณศิลป์: การสร้างสรรค์สุนทรียภาพในกวีนิพนธ์ไทย*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- ประกิจ จันทะเคียน และโกวิทย์ ไกยสิทธิ์. (2560). นครคนนอก: ชะตากรรมผู้อพยพในโลกยุคใหม่. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยรังสิต*, 13(1), 101-117.
- ปัญชิกา วรรณชาติ, ดวงมน จิตรจำนงค์ และมนตรี มีเนียม. (2551). คุณค่าของบทประพันธ์ในรวมบทกวีนิพนธ์บ้านเก่า ของโชคชัยบัณฑิต. *วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 4(2), 76-104.
- สุภาณี พัดทอง. (2552). “เรือ” ในวรรณคดีนิราศ: มโนทัศน์กับการสร้างวรรณศิลป์. *วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*.
- สุภาพร พลายเล็ก. (2566). วรรณกรรมนิราศปัจจุบัน : พัฒนาการด้านรูปแบบ วัตถุประสงค์และเนื้อหา. *วารสารมนุษยศาสตร์สาร*, 24(2), 69-91.
- เสาวณิต จุลวงศ์. (2561). ทุนนิยมวิพากษ์ในวรรณกรรมไทย. *วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 14(1), 10-52.